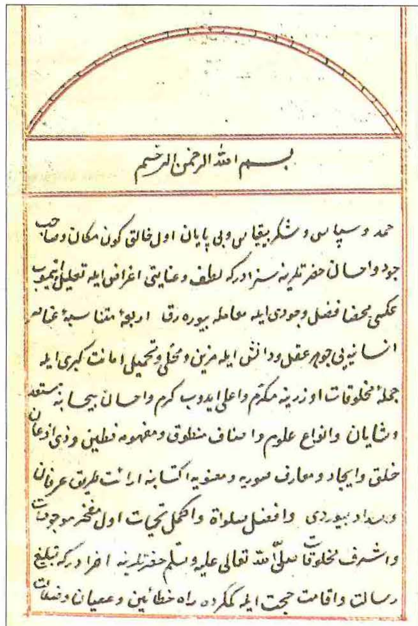
Eserleri. 1. *Târîh-i Livâ.* Sultan II. Mahmud'un, 1828 Rus Muharebesi sırasında, 3 Rebîülevvel 1244-16 Şevval 1245 (13 Eylül 1828-10 Mart 1830) tarihleri arasında, yeni kurduğu süvari birlikleriyle Rami Kışlası'nda ikamet ettiği sırada meydana gelen olayları günlük olarak kaydeden bir eserdir. Yetmiş bir varaktan ibaret müellif nüshası, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi İbnülemin Kitapları arasında bulunmaktadır (TY, nr. 2687). Reşat Ekrem Koçu, eseri 14 Şubat 1941'den itibaren on beş tefrika halinde özet olarak *Yeni Sabah* gazetesinde neşretmiştir. 2. *Rûznâme.* Sultan II. Mahmud'un ölümüne sebep olan hastalık hakkında padişahın hekimi sıfatıyla yazdığı, hastalığın seyri ve kendi müşahedelerini içine alan bir risâledir. İbnülemin, tamamlanmamış olan bu risâlenin, müellifin oğlu Hayrullah Efendi'nin torunu, eski Adliye nâzırlarından İbrâhim Bey'de bulunduğunu bildirmektedir. 3. *Hezâr Esrâr.* Ağabeyi Mustafa Behcet Efendi'nin yazmaya başladığı bu eser, eski tıbba dair çoğu folklorik mahiyette bilgileri ve bazı ilâç formüllerini ihtiva etmektedir. Eseri 850. maddeden itibaren Abdülhak Molla yazmaya devam etmiş, ancak o da bitirememiştir. Daha sonra oğlu Hayrullah Efendi tarafından 1000 madde olarak tamamlanan eser 1285'te yayımlanmıştır. Eserin taşbaskısı olarak yapılmış tarihsiz bir neşri daha vardır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY, nr. 4209), 1243 tarihli müellif nüshası olduğu belirtilen ve Abdülhak Molla adına kayıtlı olan *Makāle fî emrâzi'l-firengiyye* adlı risâle ise ağabeyi Mustafa Behcet Efendi'ye aittir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Abdülhak Molla'nın *Târîh-i Livâ* adlı eserinden bir sayfa (İÜ Ktp., TY, nr. 2687, vr. 1b)

BİBLİYOGRAFYA :

Hızır İlyas, *Vekāyi-i Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276, s. 222, ayrıca bk. *Fihrist*; Cevdet Paşa, *Tezâkir* (nşr. M. Cavid Baysun), Ankara 1960, II, 36; 1967, IV, 37, 40, 45, 71; *Sicill-i Osmânî*, III, 301; *Osmanlı Müellifleri*, III, 51, 185; Babinger (Üçok), s. 381, dipnot 4; İbnülemin, *Son Asır Türk Şâirleri*, I, 1-6; Özege, *Katalog*, II, 553; Bedii N. Şehsuvaroğlu—Ayşegül Erdemir Demirhan—Gönül Güreşsever, *Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 154, 177; *Takvîm-i Vekāyi'*, nr. 81, 5 Zilhicce 1249; Feridun N. Uzluk, "Hekimbaşı Yalısı", *VD*, IX (1971), s. 251-259; A. Demirhan, "Ondokuzuncu Yüzyılda Üç Ünlü Türk Hekimi ve Bazı Belgeler", *Tıp Fakültesi Mecmuası*, sy. 46, İstanbul 1983, s. 199-205; Arslan Terzioğlu, "Hekimbaşı Abdülhak Molla", *Bifaskop*, sy. 14, İstanbul 1984; *TA*, I, 43; Sermet Muhtar Alus, "Bebek'de Hekimbaşı Yalısı", *İst. A*, V, 2334-2336.

AYŞEGÜL DEMİRHAN ERDEMİR

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR

(bk. HİSAR, Abdülhak Şinasi).

ABDÜLHAKİM ARVÂSÎ

(1865-1943)

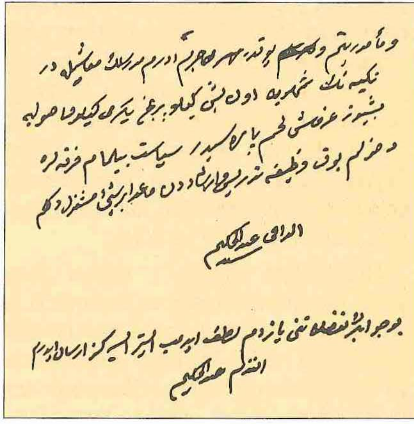
Nakşibendî-Hâlidî şeyhi.

Van'ın Başkale kazasında doğdu. Babası Seyyid Mustafa Efendi'dir. Soyu anne tarafından Abdülkādir-i Geylânî'ye ulaşır. Hülâgû Bağdat'ı istilâ ettiğinde (1258) Musul'a hicret eden ataları daha sonra Urfa ve Bitlis'e, oradan da Mısır'a gitmişlerdi. Ailenin büyük oğlu Molla Muhammed bir süre sonra Van'a gelip şehrin güneyinde yüksek dağlar arasında bir köy kurmuş, bu köyde büyük bir dergâh ve iki katlı bir cami inşa ederek oraya Arvas adını vermişti. Kādirî tarikatına mensup olarak faaliyet gösteren ve "Arvas seyyidleri" diye tanınan aile, altı yüz elli yıl varlığını devam ettirerek bugüne ulaşmıştır.

Abdülhakim Arvâsî, ibtidâî ve rüşdiyeyi Başkale'de okudu. Daha sonra Irak'ın çeşitli bölgelerindeki tanınmış âlimlerden icâzet alarak Başkale'ye döndü (1882). Kendisine miras kalan servetle bir medrese yaptırdı ve zengin bir kütüphane kurdu. Bu medresede yirmi yıla yakın ders okuttu. 1880 yılında intisap ettiği Hâlidiyye tarikatı şeyhlerinden Seyyid Fehim'den Nakşibendiyye, Kübreviyye, Sühreverdiyye, Kādiriyye ve Çiştiyye tarikatlarından **hilâfet*** aldı (1889). Tarikat silsilesi Seyyid Fehim, Seyyid Tâhâ vasıtasıyla Nakşibendiyye'nin Hâlidiyye kolunun kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye ulaşır.

Abdülhakim Arvâsî, I. Dünya Savaşı'nın başlarında Ruslar'ın Başkale'yi istilâ etmesi ve Ermeniler'in silâhlanarak müslüman halkın mallarını yağmalamaya başlamaları üzerine, hükümetin emriyle, yüz elli kişilik ailesiyle birlikte daha emin bir yere göç etmek zorunda kaldı. Bağdat'a yerleşmek amacıyla yola çıkan aile, Revândiz-Erbil yoluyla Musul'a ulaştı. Burada iki yıla yakın bir süre kaldı. İngilizler Bağdat'ı işgal edince oraya gidemeyip ailesinden sağ kalan altmış altı kişiyle birlikte Adana'ya geldi. Adana'nın da düşman eline geçmesi ihtimaline karşı Eskişehir'e göç etti. Nisan 1919'da İstanbul'a geldi. Bir süre Evkaf Nezâreti'nce Eyüp'teki Yazılı Medrese'de misafir edildikten sonra yine Eyüp'teki Kâşgarî Dergâhı şeyhliğine tayin edildi (Ekim 1919). Medresetü'l-mütehassisîn'de tasavvuf tarihi dersi okuttu. Dergâh şeyhliğinin yanı sıra ayrıca Kâşgarî Camii'nin imamlık ve vâizlik görevi de kendisine verildi. Tekkeler kapatılana kadar bu görevlere devam etti. Daha sonra tarikat faaliyetlerini bırakarak eve dönüştürdüğü dergâh binasında tasavvufî sohbetlerle meşgul oldu. Menemen hadisesi (Aralık 1930) ile alâkalı görülerek tutuklandı ve Menemen'e gönderildi. Ancak olayla ilgisi olmadığı anlaşıldı. Soyadı kanunu kabul edilince Üçışık soyadını aldı. Beyoğlu Ağa Camii ve Beyazıt Camii'nde dersler verdi. Cumhuriyet döneminin önemli fikir ve sanat adamlarından Necip Fazıl Kısakürek'in kendisiyle tanışıp sohbetlerinde bulunması, aydın çevrelerde de tanınmasını sağladı. Eylül 1943'te sıkıyönetimin emriyle İzmir'e gönderildi. Bir süre sonra Ankara'ya gitmesine izin verildi. 27 Kasım 1943'te vefat etti. Kabri Ankara'da Bağlum Mezarlığı'ndadır.

Eserleri. 1. *Râbıta-i Şerîfe* (İstanbul 1341; "Mübtedîler için tarîkat-ı Nakşibendiyye'nin âdâbını mübeyyin bir mektup sûreti" adlı ilâve ile birlikte 2. baskısı, İstanbul 1342). **Râbıta***'nın mahiyeti ve uygulanması hakkında özlü bilgiler veren eser, Necip Fazıl Kısakürek tarafından sadeleştirilerek yayım-

Abdülhakim Arvâsî'nin el yazısı (*Sefînetü'l-evliyâ*, II, s. 59-60)

lanmıştır (3. baskı, İstanbul 1981). **2.** *er-Riyâzü't-tasavvufiyye* (İstanbul 1341). Tasavvuf, tasavvuf tarihi ve ıstılahları hakkında bilgi veren eseri, Medresetü'l-mütehassisîn'de hocalık yaptığı sırada kaleme almıştır. Eser, *Tasavvuf Bahçeleri* (İstanbul 1983) adıyla Necip Fazıl Kısakürek tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır. Bu iki eserin dışında tasavvufî ve dinî konularda kendisine sorulan sorulara cevap olarak yazdığı mektuplar, *Tam İlmihal-Seâdet-i Ebediyye* adlı kitapta yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, II, 59-60; Hüseyin Hilmi Işık, *Tam İlmihal-Seâdet-i Ebediyye*, İstanbul 1968, s. 905-910; Necip Fazıl Kısakürek, *Başbuğ Velilerden 33 - Altun Silsile*, İstanbul 1974, s. 336-351; a.mlf., *O ve Ben*, İstanbul 1974; a.mlf., *Son Devrin Din Mazlumları*, İstanbul 1976, s. 285-302; *Menkıbelerle İslam Meşhurları Ansiklopedisi* (haz. A. Uyan), İstanbul 1983, s. 34-73.

 NİHAT AZAMAT

ABDÜLHAKÎM es-SİYÂLKÛTÎ

(عبدالحكيم السيالكوتى)

(bk. SİYÂLKÛTÎ).

ABDÜLHÂLİK-I GUCDÜVÂNÎ

(عبدالخالق غجدوانى)

(bk. GUCDÜVÂNÎ, Abdülhâlik).

ABDÜLHALİM, Karayazıcı

(bk. KARAYAZICI ABDÜLHALİM).

ABDÜLHALİM ÇELEBİ

(1874-1925)

Konya Mevlânâ Dergâhı'nın son postnişini.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin on dokuzuncu kuşaktan torunudur. Babası Konya Mevlânâ Dergâhı postnişini Abdülvâhid Çelebi'nin 1907'de vefatı üzerine aynı dergâhta postnişin oldu. Üç yıl sonra İttihatçılar'ın baskısıyla azledilerek yerine Necip Çelebi oğlu Veled Çelebi (İzbudak) tayin edildi. Sultan Reşad'ın vefatından sonra 1919'da ikinci defa aynı makama döndü. Ancak bir yıl sonra yine azledilerek yerine birkaç aylığına Yâkub oğlu Âmil Çelebi getirildi. 1921'de üçüncü ve son defa Mevlânâ Dergâhı postnişinliğine iade edildi.

İstiklâl Harbi'ne de katılan Abdülhalim Çelebi, Konya'dan milletvekili seçildi. Birinci devre Büyük Millet Meclisi reis vekilliği yaptı. Meclis Başkanlığı'na verdiği önergelerle dikkati çekti. Konya Delibaş İsyanı'nın bastırılmasında büyük rolü oldu. Vatanî hizmetlerinden dolayı kendisine İstiklâl madalyası verildi. Cumhuriyet'in ilânından sonra Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ve tasvibi ile oğlu Mehmed Bâkır Çelebi'yi, o devirde en büyük Mevlevî âsitânesinin bulunduğu Suriye'nin Halep şehrine tayin etti. Türkiye'de tekkelerin kapatılmasından ve Abdülhalim Çelebi'nin de vefatından sonra Mevlevî tekkelerinin merkezi olan Konya'nın bu vasfı Halep şehrine geçti. M. Bâkır Çelebi Halep'te Atatürk tarafından kendisine şahsen verilmiş olan millî görevlerin gerçekleşmesini sağlamak maksadıyla çok gizli ve faydalı çalışmalar yaptı. Hatay'ın anavatana barış yoluyla ilhak edilmesinde önemli hizmetlerde bulundu. 1943'te İstanbul'da ölümünden sonra oğlu Celâleddin Çelebi Türkiye'ye döndü.

Ailesinin yedi yüz yıllık terbiye ve geleneklerine uyarak ömrünü vatan ve milletine faydalı hizmetlere vakfeden Abdülhalim Çelebi, İstanbul'da kaldığı bir otelin balkonundan düşerek komaya girdi ve götürüldüğü Yenikapı Mevlevîhanesi'nde vefat etti. Şeker hastası olması dolayısıyla baş dönmesinden düşerek öldüğü veya siyasî sebeplerle suikaste uğradığı söylenirse de ailesi onun hırsızlık için işlenmiş bir cinayete kurban gittiği kanaatindedir.

 CELÂLETTİN ÇELEBİ

ABDÜLHALİM EFENDİ, Ahîzâde

(bk. AHİZÂDE ABDÜLHALİM EFENDİ).

ABDÜLHALİM EFENDİ, Seyyid

XIX. yüzyıl Osmanlı mimarı.

Kaynaklarda daha çok Mimar Seyyid Abdülhalim Efendi adıyla geçmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda şehreminliğine bağlı olarak vazife yapan Hassa Mimarlar Ocağı'nın 1824-1831 yılları arasında idareciliğini yapan son başmimardır. Sultan II. Mahmud'un emriyle 1831'de şehreminliği ile Hassa Başmimarlığı'nın birleştirilerek Ebniye-i Hâssa Müdürlüğü'nün kurulması ve başına mimar Kırımlı Mahmud Efendi'nin getirilmesiyle başmimarlık görevi sona ermiştir. Fakat mimar Kırımlı Mahmud Efendi bu yeni kuruluşun başında çok az kalabilmiş, Osmanlı sarayı çevresinde nüfuzunu giderek artıran Ermeni asıllı mimar Kirkor Balyan'ın bir entrikası sonucunda görevinden alınarak yerine mimar Seyyid Abdülhalim Efendi tayin edilmiştir. Abdülhalim Efendi, Ebniye-i Hâssa müdürlüğü sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nun mimari faaliyetlerini yürüten bu teşkilât ile, mimarlık mesleğinin son dönemlerdeki gerileyişi ve içine düştüğü çöküşü önleyebilmek için büyük gayretler sarfetmiştir. Bilhassa 1834'te Sultan II. Mahmud'a arzettiği bir raporunda, mimarlık mesleğindeki gerilemenin sebeplerini doğru bir teşhisle dile getirmesi ve bir mimarlık okulunun kurulmasını teklif etmesi buna güzel bir örnektir. Sultan II. Mahmud'un bu raporu olumlu bularak gereğinin yapılmasını istemesine karşılık, bilinmeyen sebeplerle, okul açılamamıştır. Ancak bu teklif, Osmanlı mimarlık tarihinde ilk okul açma teşebbüsü olması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca yine mimar Abdülhalim Efendi'nin 1833 yılında Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun'un ders programına resim dersinin konulması yolundaki bir diğer teşebbüsü de resim tarihimiz açısından dikkate değer bir hadisedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Esad, *Mir'ât-ı Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn*, İstanbul 1312; Mustafa Cezar, *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*, İstanbul 1971; Ş. Turan, "Osmanlı Teşkilâtında Hassa Mimarları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 1964, I/1, s. 157-202; Zeki Sönmez, "XIX. Yüzyıl Sonlarında Türkiye'de Mimar Sorunu ve Sanayi-i Nefise Mektebi'nin İlk Mimarlık Hocası Alexandre Vallauri", *Yapı Dergisi*, sy. 6, İstanbul 1983 (1984), s. 33-34.

 ZEKİ SÖNMEZ